

Klim Bjerg

Kulturmiljø nr. 65

Tema

Råstofudnyttelse

Emne(r)

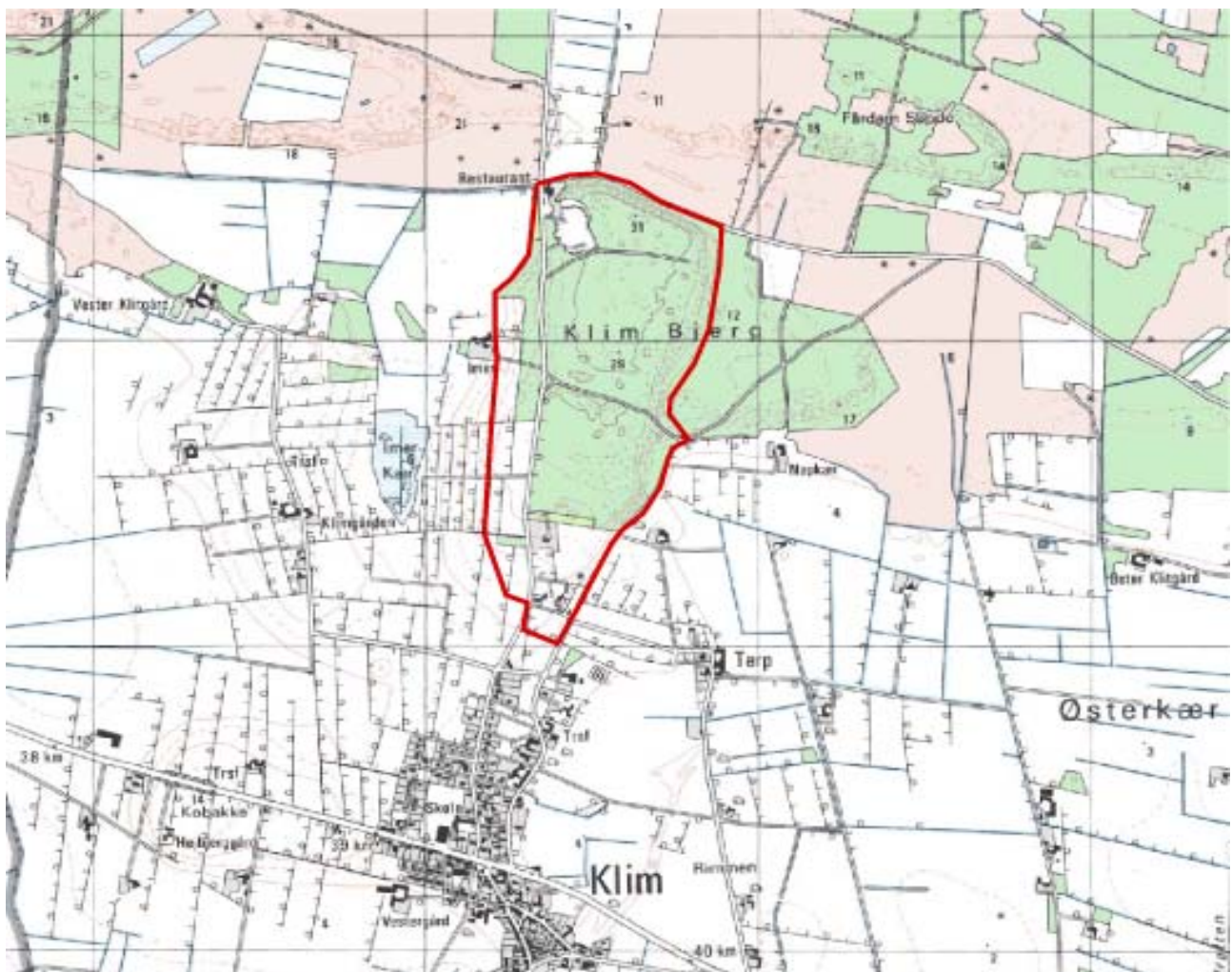
Kalkindvinding

Sted/topografi

Klim Bjerg er en limstensbakke, der hæver sig op til 20 m over de omgivne flade havaflejringer. Mod vest ligger bjerget lidt i læ af øst-spidsen af Øster Han Herreds højland. Ca. tre kilometer mod øst ligger Fjerritslev moræneøens bakker. Mellem moræneøen og Klim Bjerg ligger det gamle afløb fra Limfjorden, der endeligt tilsandede i 1200-tallet.

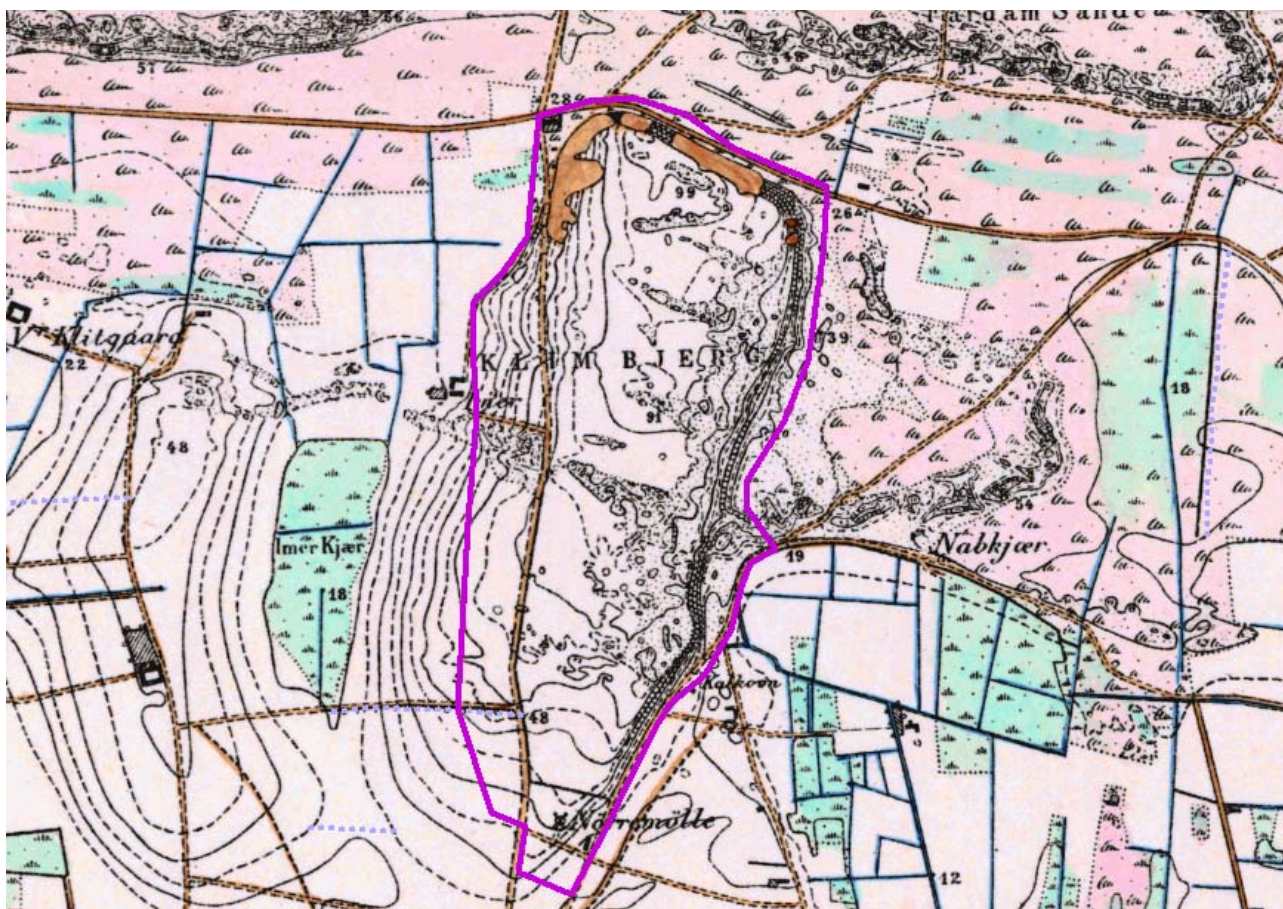
De bratte nord og østsider skyldes den tidligere haveksponering.

Kulturmiljøet omfatter limstensbakken afgrænset af den tidligere højvandslinie.

Tid

Middelalder til i dag.

Historisk kort

Karakteristik

I stenalderen var Klim Bjerg en lille ø (omkring et par kvadratkilometer) i havet. Klim Bjerg er en kalkknude af bryozokalk, der er dannet af kalkskallerne fra mosdyr (bryozoa) i den geologiske periode, der benævnes Nedre Danien på grænsen mellem Tertiærtiden og Kridttiden (for 70 mio. år siden).

Man kan se kalkundergrunden flere steder på bjerget. I den nordlige del findes det kalkbrud, som har forsynet Klim Kalkovn med kalk til brænding. Bryozokalk er også kendt som limsten, og lokalbefolkningen har gennem tiderne skåret limsten ud til bygningssten i kalkbruddet. De ubrændte limsten er ikke modstandsdygtige i samme grad som brændte lermursten, men det er stadig muligt at se en del limstensbygninger i området.

Lang tid før man kendte til teknikken med at brænde kalk, har befolkningen udnyttet kridten eller limstenen, som den også kaldes, i Klim Bjerg ved at hugge eller save blokke af kridtsten. Stenene blev fortrinsvis brugt til byggeri, og allerede i middelalderen brugte man udsavede limstensblokke til kirkebyggeri. Eksempelvis er hvælvingen over apsis i Klim Kirke dækket af limstensflækker, sandsynligvis hentet fra Klim Bjerg.

Senere blev stenene meget udbredt i byggeriet på egnen. Både landmænd og fiskere tog til kalkbruddet i mindre travle perioder for at save sten til eget forbrug. I dag kan man stadig mange steder se limsten i huse og stalde, men stenene blev også brugt som underlag i stalde og møddinger.

Kalkovnen blev bygget i 1943, og den var en nyskabelse inden for kalkbrænding i Han Herred. Tidligere opførte man lave firkantede ovne, der var beregnet på en periodevis drift. Klim Kalkovn blev bygget som en skaktovn, beregnet på at man brændte i lange perioder, kun afbrudt af nødvendig nedkøling for at kunne udskifte defekte dele m.v.

Selve bygningen med ovnen er bygget ind i skrænten. Morten Pedersen 2006.

Det var 3 mand, der stod for driften – én i kalkbruddet, én ved ovnens top, hvor kalken blev slået i mindre stykker, og én inde i bygningen til at holde ilden ved lige og skovle den brændte kalk ud i bunden af ovnen.

Det er det sidste bevarede af i alt ca. 10 kalkværker i Klim, der benyttede kalken fra Klim Bjerg. Ovnens drift stoppede i 1977 som den sidste på egnen, og den havde været den eneste siden 1951. Produktionen blev stoppet, da den ikke længere kunne brødføde de tre mand, der krævedes for at passe den.

Efter at have ligget uvirksom hen i 20 år købte Fonden for Natur- og Kulturformidling i Han Herred bygningen. I samarbejde med Skov- og Naturstyrelsen og restaureringsarkitekter blev bygningen istandsat, og i 1998 kunne Klim Kalkovn indvies som kalkmuseum og naturrum for Klim Bjerg. Klim Kalkovn er i dag fredet.

Ovnen er placeret neden for skrænten, så det var let at køre kalken hen til tårnet, hvor den blev knust i mindre stykker inden brændingen. Morten Pedersen 2006.

Ovnen set indefra. Morten Pedersen 2006.

Bevaringstilstand

Klim Bjerg med kalkbrud og fungerende kalkovn er et af de få steder i Danmark, hvor sammenhængen mellem kalk og oven stadig er bevaret.

Sårbarhed og virkemidler

Kalkovnen er fredet og er på denne baggrund ikke umiddelbart sårbar. På Klim Bjergs østside, lidt nord for kalkovnen, og på vestsiden lige syd for kalkbruddet er der to botaniske fredninger. Udpegningsgrundlaget er arten klitlimurt (*Silene otites*).

På stedet er en meget fin formidling af kalkovnen.

Bonitering

Lokaliteten vurderes høj både i kulturgeografisk sammenhæng og i formidlingssammenhæng.

Kontekst/sammenhænge

Ved Bulbjerg og Thorup Kløv har man også savet limsten helt op til ca. 1930. Limstenen er omtrent dobbelt størrelse af almindelige mursten.

I området har der været mange kalkovne af forskellig størrelse. Kalken blev brugt til mørtel i de mange huse, der skød op især i stationsbyerne fra begyndelsen af 1900-tallet. Også de mange hvidkalkede bygninger krævede store mængder kalk. Kalkovnene i landsdelen er bortset fra denne alle nedlagte, og de fleste helt fjernede.

Anvendt kildemateriale

Justesen, Jens: *Gads Naturguide. Jyllands vestkyst*. Gylling 2003, s.164-5.
Udstillingen ved Klim Kalkovn.

Beskrivelsen er udarbejdet af Nordjyllands Amt.